

BURHAN CAHİT MORKAYA'NIN "İNKILÂP SERİSİ" GENEL BAŞLIĞIYLA YAYIMLANAN BEŞ ESERİ

Araş. Gör. Oğuz ÖCAL
Kırıkkale Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü KIRIKKALE
oguzocal40@mynet.com

Öz

Cumhuriyet devri gazeteci ve romancılarımızdan Burhan Cahit Morkaya, modern Türk edebiyatının "popüler" konularda yazdığı romanlarıyla ve çıkardığı gazeteleriyle tanınmış bir isimdir. O, hayatının bir döneminde, 1930–1939 yılları arasında, bu iki alanın yanında beş tane de tarih kitabı kaleme almıştır. Bu beş eser, sözü edilen yıllar arasında, "Kanaat Kütüphanesi"/"İnkılâp Kütüphanesi", "İnkılâp eserleri serisi 1,2,3,4,5" üst başlığıyla yayımlanmıştır. Sırayla *Gazi Mustafa Kemal*, *İzmirin Romanı*, *Gazinin 4 Süvarisi*, *Mudanya*, *Lozan*, *Ankara ve Atatürk'ün İki Cephesi* isimlerini taşıyan bu beş eser, şimdiye kadar bir bütün olarak değerlendirilmemiştir. Bu yazıda bu beş eser, evvela tek tek ele alınacak, daha sonra ortak ve farklı özellikleri bakımından değerlendirilecektir.

Anahtar kelimeler: Burhan Cahit Morkaya, "İnkılâp serisi" ve beş eser, tarih

BURHAN CAHİT MORKAYA'S THE FIVE WORKS PUBLISHED UNDER THE GENERAL TITLE OF "REVOLUTION SERIES"

Abstract

One of the journalist and novelists of republic age, *Burhan Cahit Morkaya* is a well-known person in modern Turkish literature, with his novels about the "popular" plot and his published newspapers. In addition to the two fields, he also wrote five works about history in a period of his life between 1930–1939. These five works were published under the title of "Kanaat Kütüphanesi"/"İnkılâp Kütüphanesi", "İnkılâp eserleri serisi 1,2,3,4,5". These five works gradually named *Gazi Mustafa Kemal*, *İzmirin Romanı*, *Gazinin 4 Süvarisi*, *Mudanya*, *Lozan*, *Ankara ve Atatürk'ün İki Cephesi* haven't been regarded as a whole. In this article these five works, initially, are going to be considered commonly and regarded according to their shared and different properties.

Key words: *Burhan Cahit Morkaya*, "revolution series" and five works, history.

Giriş

Burhan Cahit Morkaya, Cumhuriyet devri gazeteci ve romancılarımızdan birisidir. O bütün yaşamını İstanbul'da bu iki işle meşgul olarak geçirmiştir. Edebiyat tarihimizde daha ziyade bir "popüler aşk romancısı" olarak tanınan Burhan Cahit Morkaya, 1930–1939 yılları arasında "Kanaat Kütüphanesi"/"İnkılâp Kütüphanesi", "İnkılâp eserleri serisi 1,2,3,4,5" ismiyle yayınlanan beş tane de tarih

kitabı ortaya koymuştur. Yayımlanış sırasına göre *Gazi Mustafa Kemal, İzmirin Romanı, Gazinin 4 Süvarisi, Mudanya, Lozan, Ankara ve Atatürk'ün İki Cephesi* isimlerini taşıyan bu beş eserden *Gazi Mustafa Kemal* ile *Atatürk'ün İki Cephesi*, tarihî biyografi; *İzmirin Romanı* ile *Gazinin 4 Süvarisi* birer Millî Mücadele tarihidir. *Mudanya, Lozan, Ankara* ise inkılâp tarihidir.

1. *Gazi Mustafa Kemal*

Gazi Mustafa Kemal, Burhan Cahit Morkaya'nın "*İnkılâp serisi*"nde yayımlanan ilk eseridir. 1930'da kaleme alınan eser, aynı yıl yayımlanmıştır. Atatürk'ün siyasî, askerî, içtimaî başarılarla inkılâplarla iç içe geçmiş yaşam öyküsünü anlatan eser, "*her satırı kendi eseri olan Mustafa Kemal*"e (Morkaya 1930: 9) ithaf edilmiştir. Biyografi ayrıca Atatürk'ün farklı zamanlarda çekilmiş fotoğraflarıyla süslenmiş; onun muhtelif zamanlarda yaptığı konuşmalarından, yazılarından yapılan alıntılarla desteklenmiştir.

Gazi Mustafa Kemal, "*Türk Gencine*" başlığını taşıyan bir önsözle başlar. Burhan Cahit önsözde, Türk milletinin vasıflarını sıralar. Türk tarihinin askerî ve siyasî başarılarını göz önünde tutarak kısa bir özetini yapar. Birkaç cümle ile 20. asrın ilk çeyreğinin bir portresini çizer. Yüzyılın başında Türk ordusunun hareket kabiliyetini kaybetmiş; idealsiz, başıboş kalmış olduğunu belirtir. Bu zor durumda Türklüğün geçmiş asırlarda olduğu gibi yine kendi içinden bir kahraman çıkardığını, bu yeni kahramanın ise Mustafa Kemal olduğunu söyler. Devam eden satırlarda Mustafa Kemal'in yalnız Türk dünyasının değil, aynı zamanda "*karanlıkta kalmış milletler âleminin can verici, derman verici, heyecan verici bir güneşi*" (Morkaya 1930: 11) olduğuna dikkati çeker. Eserinde Türk milletinin son kahramanı Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün macerasını anlatacağını belirtir.

Mustafa Kemal'in yaşam öyküsü, bu tarihî biyografide; askerî, siyasî ve içtimaî başarıları göz önünde tutularak üç kısımda ele alınır:

Eserde anlatıldığı kadarıyla Mustafa Kemal'in yaşamında varolan ilk dönem, doğum tarihi olarak işaret edilen "*1880*" ile Mondros Ateşkes Antlaşması'nın imzalandığı 1918'e kadar olan yaklaşık otuz sekiz senelik zaman dilimini kapsar. Biyograf burada kronolojik sırayla Mustafa Kemal'in çocukluğunu, ilk eğitim sürecini, Harbiye mektebi yıllarını, bir komutan olarak bulunduğu cepheleri de içine alan geniş zaman dilimi içinde gerçekleştirdiklerini özetleyerek anlatır. Bu kısımda Atatürk'ün dikkat çekilen en önemli özelliği, ideleştiren bir varlık olmasıdır. İdeleştirmek, varolan durumu veya şeyi son durum olarak kabul etmeyip ona bir anlam vermek, dinamizmini yitirmiş olana karşı yeni bir atılım yapmak demektir (Mengüşoğlu, 1988: 151). Burhan Cahit, Mustafa Kemal'in asrı, devri, vatan adı verilen mekân parçasını, komutanlığı ideleştirmiş bir insan oluşuna daha Harbiye yıllarında iken istibdat karşısına hürriyet idealiyle çıkmış olmasını, bir subay olarak "*memleketin hemen her tarafında gençliğinin birer yılını bırak*"mış olmasını (Morkaya, 1930: 14), Trablusgarp Savaşı'nda, özellikle Çanakkale Cephesi'nde

ortaya koyduğu vatani her şeyin üzerinde tutan halis komutan tavrını örnek olarak gösterir.

Biyografide Mustafa Kemal'in yaşam öyküsünün ikinci dönemi olarak 1918 ile 1924, daha açık bir ifadeyle cumhuriyetin ilanı ile hilafetin kaldırılışı arasındaki altı yıllık zaman dilimi işaret edilir. Bilindiği gibi bu tarihler Mütareke yıllarını, Millî Mücadele'nin yapıldığı ve yeni Türk devletinin resmen kurulduğu; Mustafa Kemal'i Mustafa Kemal yapan askerî ve siyasî başarıların kazanıldığı yılları işaret eder. Yazar, bu kısımda evvela kalın çizgileriyle Mütareke Devri Türkiye'sinin bir manzarasını çizer. İmparatorluğun emperyalist güçler tarafından paylaşıldığını, İstanbul hükümetinin çaresizce bunu izlemekle yetindiğini, Mustafa Kemal'in ise bu durumu kabullenemediğini; sorumluluk üstlenerek Anadolu'da kabaran millî heyecanın başına geçtiğini belirtir:

“Mustafa Kemal İstanbulda galiplerin emrile iş gören âciz ve eli ayağı bağlı Saray Hükümetinin bu istilâya boyun eğdiğini görünce merdane hareket eden milletin tuzağa düşürüldüğünü anladı. Böyle bir çember içinde Türklüğün yaşamasına imkan yoktu. Sarayda rahattan başka bir şey düşünmiyen Padişah milleti feda etmişti. Ciğeri yaralı milletin gururu çiğneniyor, istiklâli mahvediliyordu.

Türkün kanındaki o derin kin ve gururu kemiklerine kadar duyan Mustafa Kemal bu manzara karşısında isyan etti ve galeyan eden millî heyecanın başına geçti” (Morkaya, 1930: 18).

Yazar, devam eden satırlarda zor şartlara rağmen Mustafa Kemal'in Anadolu'daki dağınık kuvvetleri birleştirmek için gösterdiği gayrete temas eder. Adı belirtilmeyen bir tamimden yapılan alıntılarla Mustafa Kemal'in Anadolu direnişini hangi meşru zemine yerleştirdiğini belirtir. Ana çizgileriyle Millî Mücadele'yi özetler, Mustafa Kemal'in bu mücadelede tezahür eden komutanlık dehasını örnekler. Kısımın sonunda ise Millî Mücadele'nin son *“sahifesi”* olan ve *“bize istikbâlimizi ve kaybettiklerimizi veren”* Lozan Konferansı'ndan bahseden biyograf, bu başarıda fedakâr Türk askeriyle Mustafa Kemal'in birlikte rol oynadığına işaret eder: *“Bu eser, millî mücadelenin son sahifesidir. Ve bu eserde millî mücadelede ölen Türk evlatlarının temiz kanı, askerlerle yan yana harbeden genç Türk zabıt ve kahramanlarının sağlam imanı ve bu kanla imanı yaratan Mustafa Kemal'in siniri, zekâsı ve dehası vardır.”* (Morkaya, 1930: 41).

Mustafa Kemal'in yaşamında olduğu kabul edilen üçüncü devre ise 1924 ile eserin yazılış tarihi olan *“İstanbul 25 Mart 1930”* (Morkaya, 1930: 77) yılları arasındaki altı yıllık zamanı kapsar. Burhan Cahit, Mustafa Kemal'in bu dönemde askerî başarılarını tamamlayan siyasî ve içtimaî inkılâplarına yer verir. Cumhuriyetin neden kurulduğunu, halifelik müessesesinin, işlevini uzun zaman önce kaybetmiş olan medreselerin, şer'îye vekâletinin niçin kaldırıldığını, din ile devlet işlerinin niçin ayrıldığını, medenî kanunun niçin kabul edildiğini, *“birer ikişer satırlık kararlar ve kanunlar”*la *“Türk milletini dinî ve içtimaî hastalıklara karşı ebediyen*

koruyacak” (Morkaya, 1930: 54) değişimlerin niçin gerçekleştirildiğini ele alır. Gerçekleştirilen inkılâpların meşru temellerini izah eder.

Hemen ardından “*Türk genci*” başlığını taşıyan bir alt başlıkla Türk gençliğine seslenen yazar, Mustafa Kemal kimdir? sorusuna cevap verilebilmesi için ülkenin cumhuriyetten önce ve sonraki görünüşünün mukayese edilmesi gerektiğini söyler. Devam eden satırlarda Gazi Mustafa Kemal’in “*askerlik, siyaset, ruhiyat, hitabet ve edebiyat cephelerinden ayrı ayrı tetkik edil*”mesi (Morkaya, 1930: 61) gerektiğinden bahseder. O, bu bahiste Mustafa Kemal’in askerî ve siyasî dehasına zorluklara, imkânsızlıklara rağmen dağınık kuvvetleri bir araya getirişini, ülkeyi düşmanlardan kurtarışını, Türkiye Cumhuriyeti’ni kuruluşunu örnek olarak gösterir. Bu başarılarında Mustafa Kemal’in “*sinirlerindeki şayanı hayret mukavemet kabiliyeti*”nin önemli bir rolünün olduğunu belirtir (Morkaya, 1930: 59). Nutuk’u dil, hitabet ve edebiyat bahislerinde Atatürk’ün dehasının parıldadığı metin olarak işaret eder; “Gençliğe Hitabe”yi onun hitabet kabiliyetine örnek gösterir. Metnin tamamını buna örnek olarak alır.

Biyograf, eserin son kısmında ise Mustafa Kemal’in gerek askerî, gerekse siyasî ve içtimaî alanlarda gösterdiği dehasıyla, “*irade ve azm*”ıyla yarattığı bu ülkeyi, cumhuriyeti Türk milletine, Türk gençliğine emanet ettiğini belirtir. Türk gençliğinden her zerresi için sayısız fedakârlık yapılan cumhuriyet rejimine sahip çıkmalarını ister. Onlara vazifelerini, “Gençliğe Hitabe”den alınan şu cümleyle ihtar eder: “*İstiklâli ve Cumhuriyeti müdafaa mecburiyetine düşersen vazifeye atılmak için içinde bulunacağın imkân ve şeraiti düşünmiyeceksin. Bütün müşkülâta rağmen vazifen istiklâli ve Cumhuriyeti kurtarmaktır. Muhtaç olduğun kudret damarlarındaki asil kanda mevcuttur!*” (Morkaya, 1930: 68).

Gazi Mustafa Kemal; askerî, siyasî yaşamı başarılarla dolu olan, bir toplumu imparatorluktan millet dönemine geçiren, nihayet bir millete yeni bir çehre kazandıran tarihî bir şahsiyetin kronolojik sıra gözetilerek yazılmış biyografisidir.

2. İzmirin Romanı

İzmirin Romanı, İzmir’in işgaliyle başlayan millî uyanışın önce mahallî, daha sonra bütün Anadolu’yu kapsayan son derece basit, fotoğraflarla süslenmiş bir hikâyesidir. Kendi içinde on sekiz küçük alt başlığa ayrılan eser, yazarın önsözde belirttiği gibi Gazi Mustafa Kemal’in, Kâzım Karabekir Paşa’nın, İzmir mebusu Celâl Bey’le Afyon mebusu Ali Bey’in hatıralarından alınmış ‘not’lardan oluşur. “(...) büyük zaferle nihayet bulan İzmir muharebesinin bütün heyecanlı levhalarını (...)” içeren eser, “yarınki Türk gençliği”ne “büyük cihan harbinden sonra istilaya uğrayan Türk vatanının ne acı ve ne ümitsiz günlerde dirilip ayağa kalktığını” (Morkaya, 1931: 5) anlatmak için kaleme alınmıştır. Eser, ayrıca Kâzım Karabekir Paşa ile Celâl Beyefendi’den alınmış olduğu bildirilen fotoğraflarla süslenmiştir. *İzmirin Romanı*’nda anlatılanları kısaca şöyle özetleyebiliriz:

İzmir'in işgali, işgalle birlikte halkta bir millî şuurun doğuşuna sebep olmuş, "*redd-i ilhak cemiyetleri*" kurularak Yunan işgali, mahallî bir direnişle karşılaşmıştır. İzmir ve çevresinde başlayan mahallî isyan ve direniş, Kâzım Karabekir Paşa gibi şuurlu komutanların elinde kasaba kasaba, il il genişleyerek kolektif bir hareket hâlini almış; dağınık kuvvetler aslî bir iki merkez etrafında toplanarak "*müdafaa-i hukuk cemiyetlerini*" ve Kuva-yı Milliye'yi oluşturmuştur. Böylece Yunan işgali, bir ruhun, bir gururun, bir kinin "*keskin bir nefesle ateşlenmesine sebep*" olmuştur:

"İzmirin işgali yorgun ve bitkin Türk milletine tap taze bir iman verdi. Kordon boyuna ilk Yunan neferi çıktığı gün Türk vatanını dört bir yandan saran çember, Londra kabinesine göre artık tamam olmuştu. Fakat Türkün Cengiz'den, Hülağu'dan, Timur'dan ve dünyayı tarihi hükümlerine ram eylemiş kahramanlardan gelen gururu da aynı gün ateşlenmişti ve bu ateş müntehası müthiş bir cehennem bombasına giden fitil gibi yavaş yavaş yana yana bir gün Afyon cephesinde patladı ve bu infilak o gün İzmir'e çıkan Yunan neferinin iki yüz bin arkadaşını kana boğduktan sonra bu maceranın kahramanı olan Londra kabinesini de yerle yeksanetti.

Bu Türk kini ve Türkün gururu idi.

Ve bu gurur, bu kin böyle başladı" (Morkaya, 1931: 16).

Garp cephesindeki küçük teşkilatlanmalar, "*redd-i ilhak cemiyetleri*", bir yandan teşkilatlanıp işgalcilerle mücadele ederken diğer yandan "*millî inkılâp ve kurtuluş tarihimizde görülen saray ihanetlerinin en çirkin hadiselerinden birisi*" (Morkaya, 1931: 47) olan Anzavur ve Gavur İmam gibi "*hainler*"in ihanetiyle uğraşmak zorunda kalmıştır. Bu durum ise teşkilatlanmasını birçok imkânsızlığa rağmen sürdüren Kuva-yı Milliye kuvvetlerinin aynı anda iki farklı düşmanla mücadele etmesine, dolayısıyla düşmanın ilerlemesine sebep olmuştur. Kuva-yı Milliye kuvvetleri, buna rağmen Kâzım Karabekir Paşa gibi dirayetli komutanların "*kıvrak zekası*" ve "*geniş görüş yeteneğiyle*" önce içteki hainleri bertaraf etmiş; ardından Yunan ordusunun ilerleyişi karşısında kahramanca durmuştur. Garp cephesinde Kâzım Karabekir Paşa komutanlığında bir araya gelen kuvvetler, Mustafa Kemal önderliğinde teşkilatlanan diğer Kuva-yı Milliye birlikleriyle birleşerek yurdu çetin mücadelelerden sonra düşmandan temizler. Böylece Yunan işgaliyle başlayan Millî Mücadele, Yunan ordusunun ilk işgal ettiği noktadan denize dökülmesiyle sona erer. Yazar, bunu kısaca şöyle özetler:

"Filhakika içeriden ve cepheden tazyik eden; yakan, yıkan, kan döken, türlü türlü düşmanlara, fesatlara, ihanetlere rağmen bıkmadan, usanmadan, yılmadan siperden sipere geçip, cepheden cepheye koşarak göğsünü zulme, ihanete, cehalete karşı geren Türk milleti bu yer yer türeyen isyanları, kan ve ateş saçan taarruzları kırdı, bastırdı. Ve inkılâp tarihimizin Yunan'ın ellerini kıran birinci ve ikinci İnönü zaferlerini, ayaklarını kıran müthiş bir sakarya

melhamesini ve nihayet belkemiklerini parçalayan bir Afyon zaferini yaptı ve birkaç yıl ana vatanın göbeğine çöreklenen düşmanın başını İzmir ritimlerinde, masum Türk vatanına ayak bastığı, ilk Türk kanlarını döktüğü yerde ezdi.” (Morkaya 1931: 78).

Kısaca garp cephesinde yaşananların, millet olarak tehlike karşısında tek vücut oluşumuzun, düşman istilası karşısında mücadele etmekten başka çaresi olmayan insanların direnişinin anlatıldığı eser, Millî Mücadele’yi gerçekleştiren ruhun doğuşunu, bu ruhun gerçekleştirdiği bazı faaliyetleri bir edebiyatçının kaleminden “*hülâsa*” eden bir Millî Mücadele tarihidir. Eserin isminde yer alan “*roman*” ibaresi ise “*hikâye, macera*” anlamında, İzmir’in romanlaşan macerasını ifade etmek için kullanılmıştır.

3. Gazinin 4 Süvarisi

“*İnkılâp eserleri serisi*”nin 3. üncü kitabı olarak yayımlanan *Gazinin 4 Süvarisi*, Maraş ve Antep’te Kuva-yı Milliye kuvvetlerinin Ermenilerle Fransızlara karşı verdiği mücadeleyi hikâye eder. *İzmirin Romanı*’nda millî kuvvetlerin Ege bölgesindeki teşkilatlanışını ve verdiği mücadeleyi anlatan yazar, *Gazi Mustafa Kemal*’de Atatürk’ün ülkü dolu yaşamını ele almıştı. *Gazinin 4 Süvarisi*’nde ise Atatürk tarafından güney cephesindeki dağınık direniş kuvvetlerini teşkilatlandırmak için görevlendirilmiş olan Kılıç Ali Bey’in merkezinde bulunduğu bir Millî Mücadele öyküsünü anlatır. Diğer eserlerde olduğu gibi bu eserde de hedef, Türk gençliğine bir millî şuur kazandırmaktır.

Gazinin 4 Süvarisi’nde anlatılanları kısaca toparlarsak Anadolu’da bulunduğu yıllarda Sivas’ta görevli olan Kılıç Ali Bey, Mustafa Kemal tarafından Antep, Urfa ve Maraş civarındaki dağınık güçleri teşkilatlandırmak için görevlendirilmiş “*dört süvari*”nin komutanıdır. O, bu görev için evvela Maraş’a geçer, dağınık kuvvetleri toparlar, askerî dehasıyla Maraş’ı düşmana karşı teşkilatlandırır. Teşkilat tamamlandıktan sonra Fransızlara karşı direniş hareketini başlatır. Son derece zor şartlarda, çetin hava koşullarında Maraş’ı, silahsız ancak “*iman dolu*” insanlarla, “*son sistem tüfeklerle müsella*h” (Morkaya, 1932: 32) Fransızlara karşı kahramanca müdafaa eder. Şehri işgalci kuvvetlerden temizler.

Kılıç Ali Bey, Maraş’taki askerî görevini yerine getirdikten sonra Antep’e geçer. Maraş’ta olduğu gibi oradaki teşkilatlanmayı sağlar. Fransızlara karşı verilecek olan mücadelenin tek elden idaresini sağlamak için dağınık kuvvetleri birleştirir. Direnişin kuvvetini arttırmaya çalışır. Yine zor şartlarda, pek çok maddî imkânsızlığa rağmen teşkilatlandığı kuvvetlerle birlikte bir süre Antep’in müdafaası için uğraşır. Ne var ki bu sırada Anadolu’da “*(...) sarayın ayaklandığı taassup, müsella*h bir ihanet şebekesi halinde yer yer millî kahramanları arkadan vurmaya” (Morkaya, 1932: 87) başlamıştır. Mustafa Kemal Paşa, bunun üzerine güney cephesindeki dağınık kuvvetleri teşkilatlandırmak, bu cepheyi müdafaa etmek için görevlendirdiği Kılıç Ali Bey’e bir telgraf çeker; onu süvarileriyle birlikte Ankara’ya davet eder. Kılıç Ali Bey, bu emre uyar, Antep’teki görevini Binbaşı Hamdi

Bey'e bırakır. Hamdi Bey, Kılıç Ali Bey'in bıraktığı yerden mücadeleye devam eder. Fransızlar, bu sırada şehri kuşatırlar, şehre kimsenin ne girmesine, ne de şehirden çıkmasına müsaade ederler. Hatta insanların aç kalması için kuşatmayı bir süre daha uzatırlar. Kuva-yı Milliye kuvvetleri ise şehir halkıyla birleşerek açlık gibi direniş gücünü kıran unsurlara rağmen şehri kahramanca müdafaa ederler. Düşmana "dünya tarihinde misli görülmemiş bir mukavemette" (Morkaya, 1932: 90) bulunurlar. Fransızlara her şeye rağmen teslim olmazlar:

"Artık Gazi Antebin son günleri idi. Açlık ve hastalık son derecesini bulmuştu.

Müdafiler hariçte çarpışmak ve memleketlerini kurtarmak için muhasara çemberini parçalayarak şehri terk ettiler. Fransızlar şehrin teslimine işaret olmak için kaleye bir beyaz bayrak çekilmesini istiyorlardı. En fena insanlar bile bu maksat için evinden bir parça bezin çıkmasına razı olmadı: En nihayet kaleye bir ölü kefeni çekildi.

İşte seması ilham yıldızları ile ve toprağı da nur çiçekleriyle işlenen gelin (Antep) dünya tarihinde görülmeyen bu müdafaa ile (Gazi oldu)" (Morkaya, 1932: 92).

Antep'teki mücadelenin komutasını Hamdi Bey'e bırakan Kılıç Ali Bey, gelen emir üzerine Ankara yolunu tutar. Ancak Ankara'ya gelmeden hemen önce, Atatürk'ten yeni bir telgraf alır. Yozgat civarında baş gösteren ve "kardeşi kardeşe kırdırmak için padişahın fitillediği" (Morkaya 1932: 93) isyanları bastırmakla görevlendirildiğini öğrenir. Eser, Kılıç Ali Bey'in bu göreve gitmiş olduğunun bildirilmesiyle biter. Burhan Cahit, Anadolu'nun pek çok yerinde ortaya çıkan bu isyanları, "taassup ve cehalet dalgaları"nın hikâyesini "Cehennem" adını vereceği bir başka kitapta toplayacağını bildirir. Ancak sözü edilen eser yazılmamıştır.

Gazinin 4 Süvarisi, en önemli özeliği zekâsı ve önceden görme yeteneği olan Kılıç Ali Bey adlı tarihî şahsiyet etrafında "Maraş ve Antep menakıbını" anlatan bir eserdir. Eser ismini Mustafa Kemal tarafından görevlendirilen "dört süvarisi"nden alır. Bunlardan Kılıç Ali Bey, "dört süvarinin genç kumandanı" dır (Morkaya, 1932: 88). Sözü edilen dört süvariden eserde adı geçen diğer kişi, Yürük Selim Beydir (Süvari Yüzbaşı Salim Bey). Diğer iki kişinin adı belirtilmemiş, sadece "iki süvari neferi" (Morkaya, 1932: 14) olarak nitelendirilmiştir.

Hatıratlardan alınmış bilgiler üzerine kurulmuş olan eser, bir Millî Mücadele tarihidir. Burhan Cahit, eserin sonunda bu hususu şu cümlelerle vurgular: "Türk genci... Hürriyetin ve istiklâlin havasını bol bol teneffüs ediyorsun. Yüreğın endişesiz, istikbalin açıktır. Fakat 918'den 922'ye kadar geçen dört yılın tarihini unuttuğın gün tarih de seni inkâr edecektir" (Morkaya, 1932: 94).

4. Mudanya, Lozan, Ankara

Burhan Cahit'in "İnkılâp serisi"nde yayımlanan eserlerinden birisi de *Mudanya, Lozan, Ankara*'dır. Türkiye Cumhuriyeti'nin birer yönüyle bütünleştiği bu üç şehirden Mudanya, Millî Mücadele'nin ateşkes antlaşmasıyla sona erdirildiği sahnedir. Lozan, 23 Nisan 1920'de kurulan Ankara hükümetinin dolayısıyla yeni Türk devletinin siyasî olarak batılı devletler tarafından resmen tanındığı şehirdir. O, Türk tarihinde bunun için önemlidir. Ankara ise mütarekeyi gerçekleştiren, Lozan Barış Antlaşması'nı imzalayan yeni Türk devletinin başkenti; ülkemize yeni bir hüviyet, yeni bir çehre kazandıran inkılâpların yapıldığı şehirdir. Eser bu bakımdan bu üç şehir etrafında yeni Türkiye'nin kuruluş öyküsünün; Mustafa Kemal'in önderliğinde askerî ve siyasî başarıları takiben gerçekleştirilen içtimaî inkılâpların anlatılmasından oluşur. *Mudanya, Lozan, Ankara*'da anlatılanları kısaca şöyle özetleyebiliriz:

Eser, "Mudanya, Lozan, Ankara" ismini taşıyan bir önsözle başlar. Bu kısımda B. Cahit, yeni Türk devletinin nasıl kurulduğunu özetler; eserini, Türk gençlerine millî bir bilinç vermek için yazdığını söyler. Daha sonra Mudanya Ateşkes Anlaşması'na kadar yaşanan askerî mücadelelere, gerçekleşen hadiselerle değinir. İsmet Paşa'nın Lozan'da yürüttüğü "Türke hakkettiği şerefi ve istiklâli verecek" (Morkaya, 1933: 28) olan siyasî görüşmelere temas eder. Lozan'ın yeni Türk devletinin ve anlaşmayı imzalayan İsmet Paşa'nın bir siyasî zaferi olduğunu vurgular. Mudanya ile Lozan'ın önemini, Mondros ve Sevres ile mukayese ederek anlatır:

"1918'de Osmanlı devletinin (Mondros'ta) imzaladığı mütareke ile Türkiye bütün silahlarını bırakmış, kapılarını açmıştı. 1922'de Ankara hükümeti Mudanya'da imzaladığı mütareke ile Türkiye yoktan var ettiği silahlarının varlığını ispat etti.

İstanbul hükümeti, 1922'de imzaladığı (Sévres) muahedesi ile idam fermanını Türkün boynuna geçirmişti.

İsmet Paşanın 1923'te imzaladığı Lozan muahedesi yeni Türkiye'nin hür, müstakil, hâkim varlığını bütün âleme tasdik ettirdi.

İşte (Lozan)ın bir satırla ifade edilebilecek manası budur" (Morkaya, 1933: 31).

Bu kısımda ayrıca Lozan'da bir siyasî başarı kazanan İsmet Paşa'ya "bir şükran borcu" (Morkaya, 1933: 31) olarak kısa bir biyografisi verilir.

Eserin esas kısmı, "Türkiye Cumhuriyeti" alt başlığıyla başlayan ve Ankara'da gerçekleştirilen inkılâpların anlatılmasına ayrılan kısımdır. Sözü edilen kısımda, 1923 ile 1933 yılları arasında gerçekleştirilen, temel amacı ülkeyi modernleştirmek olan siyasî ve içtimaî inkılâplar ele alınır. Gerçekleşme sırasına göre inkılâplara neden ihtiyaç duyulduğu, inkılâplarla hangi hedefin amaçlandığı belirtilir. Bundan sonra sıra ile cumhuriyetin kuruluşu, hilafetin kaldırılışı, din ile devlet işlerinin ayrılışı, şer'îye mahkemelerinin kaldırılışı, medenî kanunun kabul edilişi,

kadınlara yeni hakların verilmesi sebepleriyle birlikte anlatılır. Temel ‘felsefe’lerinden birisi “*her şey millet içindir*” olan bu yenilik hareketleri fesin kaldırılması, tekke ve zaviyelerin kapatılmasıyla devam eder. Türkiye Cumhuriyeti’nin yapılan inkılaplar doğrultusunda batı medeniyeti yönünde ilerlediği belirtilir. Latin harflerinin kabulüyle yeni bir maarif seferberliğinin başladığına dikkat çekilir. Benimsenen yeni maarif politikasının Türk gençliğine evvela millî benlik kazandırmayı, daha sonra “*kafasına garp istikameti*” verilmiş olan gençlere “*büyük neslinin kahramanlığını aşılama*”yı (Morkaya, 1933: 68) hedeflediği belirtilir. Aynı eğitim anlayışının Türk gencinin bedî zevkini “*millî bir çerçevede*” şekillendireceği söylenir. Bu eğitim politikasının nihaî hedefinin aklî, iradî, laik ve cumhuriyetçi bir nesil yetiştirmek olduğuna işaret edilir: “*Bu programın ana hattı şudur: Türk genci, bugünkü medeniyet âleminin kalbi ve kafası milliyet duygularıyla işleyen bir ferdi olarak yetişecektir. Türk genci, serbest düşünceli, uzviyeti kuvvetli, iradesi kuvvetli, laik, cumhuriyetçi bir insan olacaktır*” (Morkaya, 1933: 68).

Yazar, takip eden kısımda, Millî Mücadele’den sonra “*bir harabe üzerine*” kurulan Türk devletinin “*harpten sonra dünyayı saran iktisadî, malî*” buhranlara karşı ayakta kalabilmesi için yeni bir iktisadî politika benimsemiş olduğunu söyler. Kısaca “*memleketin istihsal ve imalât hayatına millî inkişaf vermek*” (Morkaya, 1933: 70) “*iktisat ve ticaret hayatını millî bir programa bağlamak*” olan bu yeni politika, “*Türkiyeyi haricin bu dayanılmaz rekabetinde korumak, memlekette olanı harcamak, olmayanı yetiştirmek ve yetişmesi güç olanı da ancak olanla karşılaştırıp tedarik etmek*” (Morkaya, 1933: 71) esasına dayanır. Bu politika, İsmet Paşa’nın bir diplomata verdiği cevapla, kısaca “*kendi yağımızla kavrulmak*”tır (Morkaya, 1933: 72). B. Cahit, yeni devletin bu politika doğrultusunda ilk on yıl içinde demiryolu ağını genişlettiğini, yapılan yeni yollar, limanlar, mektepler ve fabrikalarla pek çok şeyi imkânsız gören “*ecnebleri*” hayrete düşürdüğünü söyler.

Yeni bir anlayışla yola çıkan Türkiye Cumhuriyeti, ilk on yılda İş Bankası gibi müesseselerle millî sermayeyi işletmeye başlamış, ticareti, sanayii, ziraatı geliştirme ve millîleştirme yolunda pek çok atılım yapmış; yıllarca ihmal edilen Türk köylüsünü, başta eğitim ve sağlık alanları olmak üzere birçok iyi şarta kavuşturmuştur. Bu dönemde Sıhhiye Vekâleti, yeni hastahaneler açmış; kurulan istatistik teşkilatı ile bilgiler sistemleştirilmiş; adliye teşkilatı, medenî kanunun uygulamasında yol kat etmiş; maarif vekâleti, geniş kitleyi şuurlandırmak için pek çok “*okuma oda*”sı açmış; yeni tarım politikasıyla ecnebî teşkilatlar millîleştirilmiştir. Bütün bu yenilik hamleleri ise ülkeye millî ve modern bir çehre kazandırmıştır.

Eser, modern Türkiye’yi kuran Mustafa Kemal’in önemini hatırlatan, devrin bir mücadele devri olduğunu ihtar eden, Türk gencinin bu mücadeleyi başarmak için her şeyden evvel kendisini tanıması gerektiğini hatırlatan bir tespitle biter (Morkaya, 1933: 85).

Mudanya, Lozan, Ankara, bir edebiyatçının kaleminden, 1923 ile 1933 yılları arasında gerçekleştirilen değişiklikleri anlatan bir inkılap tarihi kitabıdır.

5. Atatürk'ün İki Cephesi

"İnkılâp eserleri serisi"nin beşinci ve son eseri, Atatürk'ün *İki Cephesi* adını taşır. Yazılış amacı, "Atatürkün hayatını yazacak yarının tarihçisi için küçük bir kalem tecrübesi" olarak açıklanan eser, Atatürk'ün vefatından hemen sonra yayımlanmıştır. Bu tarihî biyografide Atatürk, tarihe mal olmuş "büyük adamlar"dan birisi olarak tavsif edilmiş; yaşamı, gerçekçiliği, insan ve toplum psikolojisi konusundaki olağan üstü anlayışıyla ele alınmıştır. *Atatürk'ün İki Cephesi*, "Başlangıç", "Realist Atatürk", "Psikolojik Atatürk" ve "Netice" adlı dört aslî kısımdan oluşur. Esere, bu aslî kısımlardan sonra yer alan, "Atatürk'ün Hayatı ve Tahsili" ile "Son söz" başlıklarını taşıyan iki tali kısım eklenmiştir.

Burhan Cahit, "Başlangıç" adlı önsözde evvela "büyük adam" kimdir? sorusuna yanıt arar. Ona göre "büyük adam", realite terbiyesi olan, insan ve toplum psikolojisinden anlayan, "beynin fosforile devrinin ufuklarını aşan ve cemiyetine doğru istikametler gösterebilen", cemiyetini ve genelde insanlığı mesut eden kişidir. Ona göre bu vasıflar, büyük adamın "insanî ve maşerî ölçü"südür (Morkaya, 1939: 10). Bu kriterlere göre "tarihin büyük adam diye gösterdiği" İskender, "yavan cihangir"; I. Selim, "yalnız birleştirici"dir. Yine bu ölçüye göre "demokrasiyi yarım asır geri bırakan ve sırf şahsî gurur ve kini uğruna birkaç milyon vatandaşının başını yiyen, hayal ve ihtiras kahramanı Bonapart" ile "cemiyete, tabiat kanunlarına aykırı bir nizam vermek için insanlık dünyasını yeni ve kanlı mücadelelere sevk eden Marx" da büyük adam değildir (Morkaya, 1939: 10). Oysa Atatürk bu ölçüye uyan, gerçekçiliğiyle, insan ve toplum psikolojisinden anlayışıyla, cemiyetine ve insanlığa doğru yolu göstermiş oluşuyla hem "realist", hem de "psikolojik" "büyük adam"dır. Biyograf takip eden iki alt başlıkta Atatürk'ü bu iki yönüyle tanıtır:

Burhan Cahit'e göre Atatürk her şeyden önce bir realisttir. O, eserinin "Realist Atatürk" adını taşıyan ilk bölümünde, Atatürk'ü Atatürk yapan hususiyetin, mizaç ve şahsiyetinin en önemli açarı olarak kabul ettiği realistiği olduğunu söyler. Ona göre "realist insan", yapıp etmelerini hisleriyle, hayalleriyle, heyecanlarıyla değil aklıyla idare eden; insanı yöneten ve şekillendiren unsurlardan zaman ve mekânı iyi tanıyan, yapıp etmelerini planlayan, eylemleri önemlerine göre öncelleyen veya sonraya bırakan, millî menfaatleri ferdî emellerin önüne koyan, realite terbiyesini almış olan, gerçekleştirilebilir hedefler koyan, hedefler doğrultusunda kendini işine veren; çağın, asrın gereklerine uygun tavır takınan en toplayıcı ifadeyle gerçekçi olan, akılcı davranan insandır. Bu kriterlere göre Atatürk, umumî menfaati ferdî olanın önüne koyduğu, eylemlerinde aklın kılavuzluğunu kabul ettiği için büyük adamdır. Atatürk bunun yanında, devrin, çağın ruhunu iyi kavradığı, eylemlerini zekice kurulmuş bir plana göre gerçekleştirdiği, her şeyi uygun yer ve zamanda yaptığı, teolojik bir devlet anlayışı yerine çağın ruhuna uygun bir yönetim şekli tesis ettiği; akıl ve bilim çağına uygun inkılaplar yaptığı, toplumun huzuru ve mutluluğunu her şeyin önüne koyduğu, "yurtta sulh, cihanda sulh" olarak da ifade edilen bir "millî siyaset" anlayışı benimsediği için realist büyük bir liderdir. Bütün

bu saydığımız özellikleriyle Atatürk “*hayal peşinde koşan, masallardan hoşlanan ve milletin taliini arzularına râmetmeğe çalışan bir hayalperest değil*”, “*fikirlerini âdeta riyazî, hendesi ölçülerle tatbik etmesini bilen tam bir realist*” (Morkaya, 1939: 16) “*büyük adam*”dır.

Burhan Cahit’e göre Atatürk aynı zamanda insan ve toplum psikolojisini bilen bir “*psikolok*”tur da. Biyograf, “*Psikolok Atatürk*” başlıklı kısımda Atatürk’ün güç durumların içinden başarıyla çıkmış olmasını, realistiğiyle birleşmiş olan bu yeteneğine bağlar. Yine yazara göre Atatürk’ün insan ve toplum psikolojisinden anlıyor oluşu, büyük bir sorumluluk üstlenerek yıkım psikolojisini yaşayan bir imparatorluktan yeni ve modern bir devlet çıkartmış olmasında; uzlaşmaz görünen kişileri bir amaç için bir araya getirmesinde, Çerkes Ethem gibi “*menfi kuvvetlerden*” ülkenin istikbali için yararlanmış olmasında da rol oynamıştır. Hülasa edersek Atatürk’ü büyük insan yapan, pek çok vasfının önünde yer alan bu iki özelliğidir.

Burhan Cahit, eserinin “*Netice*” kısmında ise Atatürk’ün pek çok cihetten tetkik edilmesi gerektiği belirtilir. Bu tarz tetkiklerin “*gençliğe, entelektüellere, devlet adamlarına, kumandanlara örnek*” olabileceğini söyler. Takip eden satırlarda ise Atatürk’ün Nutuk’unu, Türk’ün “*mukaddes kitabı*”, gelecek nesillerin “*âmentüsü*” olarak nitelendirir (Morkaya, 1939: 42–43).

Biyograf, “*Atatürk’ün hayatı ve tahsili*” başlığını taşıyan ilk ilave kısımda Atatürk’ün bu iki vasfını şekillendiren eğitim sürecini özetler. İkinci ilave kısım olan “*Son söz*”de ise Türk milleti için Atatürk’ün neden önemli olduğunu belirtir.

Atatürk’ün İki Cephesi, serinin ilk eseri olan *Gazi Mustafa Kemal* gibi bir tarihî biyografidir. *Gazi Mustafa Kemal*’de askerî, siyâsî ve içtimaî başarılarıyla ele alınan Atatürk, bu eserde gerçekçiliği, insan ve toplum psikolojisine hâkim oluşuyla ele alınmıştır.

Sonuç: Eserlerin Ortak ve Farklı Yönleri

Burhan Cahit’in “*İnkılâp Eserleri Serisi*” üst başlığıyla yayımlanan bu beş eseri de birer tarih kitabıdır. Bu eserlerden *Gazi Mustafa Kemal* ile *Atatürk’ün İki Cephesi*, Atatürk’ün yaşam öyküsünü anlatan birer tarihî biyografidir. *İzmirin Romanı* ile *Gazinin 4 Süvarisi*, millî kuvvetlerin batı ve güney cephelerinde gerçekleştirdiği mücadeleyi anlatan bir Millî Mücadele tarihidir. *Mudanya Lozan, Ankara* ise bir inkılâp tarihidir. Bu beş eser kendi içinde tarihî biyografi, Millî Mücadele tarihi ve inkılâp tarihi olarak tasnif edilebilir.

Serinin bir ve beş numaralı eserleri, *Gazi Mustafa Kemal* ile *Atatürk’ün İki Cephesi*, birer tarihî biyografidir. Her iki eser de Atatürk’ün yaşamını konu almıştır. Bu iki eserden *Gazi Mustafa Kemal*, henüz “*Atatürk*” soyadını almamış ve hayatta olan bir insanın yaşamını ele alır. *Atatürk’ün İki Cephesi* ise 1939’da yani Atatürk’ün vefatından sonra kaleme alınmış, bir önceki biyografiyi tamamlar nitelikte bir eserdir. *Gazi Mustafa Kemal*’de Atatürk’ün yaşamı, üç önemli devreye

ayrılarak incelenir. Sözü edilen üç devrede ise Atatürk'ün vurgulanan en önemli hususiyeti, hayatının hemen her devresinde ya askerî, ya siyasî veya içtimaî mefkûresi olan bir insan oluşudur. Atatürk, diğer eserde, eylemleriyle toplumunu “mesut eden” bir realist, insan ve toplum psikolojisi bilen bir toplum mühendisi olarak ele alınır. Atatürk'ün bu iki eserde vurgulanan en önemli özelliği, hayatının hemen her döneminde mefkûresi olan bir asker, kahraman, kurtarıcı, örnek bir insan ve vatan-sever oluşudur.

Tarihî biyografi, bilindiği gibi bir tarihî şahsiyetin yaşam öyküsünü anlatan eserlere denir. Ve tarih disiplininin bir alt türü olarak hem tarihin, hem de biyografi yazma sanatının ilkelerine uymak zorunda olan bir türdür (Halkın, 1989: 61). Genel olarak biyografi, evvela tarih disiplininin kronolojik sırayı gözetmek, belgelere dayanmak, sınırlı da olsa objektif olmak, zaman aşımını beklemek, neden-sonuç ilişkisini gözetmek vs. ilkelerine uyar. Sonra kendi tekniği ve ilkelerini gözetir. Biyografinin en önemli özelliği ise kronolojik sıra dâhilinde tarihe mal olmuş büyük bir şahsiyetin, devirle, insanla, toplumla kurduğu ilişkinin, karşılıklı etkileşimin hikâye edilmesidir (Halkın, 1989: 60). Bu kısa nazarî bilgiler ışığında Burhan Cahit'in bu iki tarihî biyografisine bakacak olursak: *Gazi Mustafa Kemal*'de bir tarihî şahsiyet olarak Atatürk, sosyal tekâmülün gidişini değiştiren bir insan olarak sunulmuş; özellikle askerî, siyasî ve içtimaî başarılarıyla ele alınmıştır. *Atatürk'ün İki Cephesi*'nde ise en önemli iki özelliği olarak sunulan realistiği ile insan ve toplum psikolojisinden anlamasıyla ele alınmıştır. Biyograf, ilk eserinde Atatürk'ün gerçekleştirdiği tarihî hadiseleri kronolojik akışa uygun bir şekilde sıralar. İkinci eserde ise Atatürk'ün iki önemli özelliği olarak işaret edilen realistiği ve “psikolojik”luğu askerî, siyasî başarılarıyla, gerçekleştirdiği içtimaî yeniliklerle, insanî ilişkileriyle, hayat karşısındaki tavrıyla örneklenilmeye çalışılmıştır. Birinci eserde tarihî şahsiyetin yapıp etmeleri, ikinci eserde ise yapıp etmelerinin arkasında duran insan yakalanmaya çalışılmıştır. Bu iki eser, bu bakımından bir tarihî şahsiyete ait tespitleriyle birbirinin tamamlar niteliktedirler.

Burhan Cahit, bu iki biyografik eserinde de anlattıklarını Atatürk'ün farklı zamanlarda yaptığı konuşmalardan, yayımladığı tamimlerden, “Gençliğe Hitabesi”nden ve özellikle Nutuk'tan yaptığı alıntılarla belgelendirmiştir. *Gazi Mustafa Kemal*'de biyograf, konunun akışına uygun olarak “*Mustafa Kemal o zaman şu müthiş hakikati ortaya attı:*” (Morkaya, 1930: 23); “*Mustafa Kemal memleketin o günlerde geçirdiği faciayı şöyle anlatıyor:*” (Morkaya, 1930: 24); “*Gazi Mustafa Kemal bu kırıncı zaferi nutkuna şu samimî cümlelerle geçirdi:*” (Morkaya, 1930: 37); “*(...) Ve bu engellerin bir kısmını 1 Mart 339'da mecliste verdiği nutukta şöyle hülâsa etti:*” (Morkaya, 1930: 49); “*(...) büyük ve tarihi nutkun şu parçası ne kuvvetlidir.*” (Morkaya, 1930: 62) gibi cümlelerle Atatürk'ün konuşmalarından yaptığı alıntıları kendi metnine yerleştirir. *Atatürk'ün İki Cephesi*'nde ise “*Atatürk bu kanaatini şu kelimelerle anlatmıştır:*” (Morkaya, 1939: 14); “*Realist Atatürk bu noktada yakın tarihin bizim de şahit olduğumuz mühim bir cephesine temas ediyor:*” (Morkaya, 1939: 16); “*Atatürk'ün cevabı basittir:*” (Morkaya, 1939: 21); “*Elçi ile inkulâbımızın hayret verici safhalarından bahsederken aynen şu cümleleri kullan-*

muştır.” (Morkaya, 1939: 22); “Atatürk bu tarihi hakikatleri tam realist bir devlet adamı gözü ile anladıktan sonra ilave ediyor:” (Morkaya, 1939: 26); “Kemal Atatürk, bu cevabile beraber meclisi de şöyle aydınlatmıştır:” (Morkaya, 1939: 28); “Büyük inkılâpçı ve teşkilatçı anlatıyor:” (Morkaya, 1939: 46) gibi cümlelerle Atatürk’ün yine konuşmalarından özellikle Nutuk’undan yaptığı alıntılarla, söylediklerini belgelendirmeye çalışmıştır.

Göstermeye çalıştığımız gibi her iki eserde anlatılanlar, bizzat o tarihi yapan ismin ortaya koyduğu belgelerden yararlanılarak ispatlanmaya çalışılmıştır. Her iki eserde de temel referans kaynağı Atatürk’e ait konuşmalar veya eserlerdir. Ancak bunun yanında bu genel durumu değiştirmeyen bir alıntı yapılmıştır: Burhan Cahit, *Atatürk’ün İki Cephesi* adlı eserinin “*Atatürk’ün hayatı ve tahsili*” başlığını taşıyan tali kısmını, Atatürk’le mülakat yapan Dagobert von Mittrugh adlı bir Alman muharririn yayınladığı ve Türkçe’ye *Bir Milletın Yeniden Doğuşu* adıyla tercüme edilebilecek olan bir kitaptan aynen tercüme ettiğini söyler (Morkaya, 1939: 46).

Bu iki biyografinin en büyük problemi, gerek tarihçinin, gerekse biyografinin en büyük sorunlarından birisi olan objektiflik ilkesinin ihlal edilmiş olmasıdır. Hakikaten objektif olmak seçme, canlandırma ve yorumlama esasına dayanan tarih disiplininin de büyük bir meselesidir (Carr, 1996: 29–38). Bu konuda tartışmalar henüz devam etmektedir. Bu tartışmaları bir tarafa bırakıp, şeklin zorlamalarının dışında kalan alanlarda objektif tavrın bir zorunluluk olduğunu belirtelim. Bu dikkatle bu iki esere bakılacak olursa Burhan Cahit’in her iki eserinde de siyasî, askerî ve içtimaî hadiseler, tarihi yapan kuvvetlere, kişilere, onların meşruiyetini arayan bir dikkatle baktığını söyleyebiliriz. Bu onun devrin tek ideolojisi olan Kemalizm’i benimsemiş bir aydın oluşundan kaynaklanır. O, *Gazi Mustafa Kemal* adlı ilk eserinde bunu çok açık bir şekilde ifade eder: “Arzı, yaşayabileceği bir şekle sokan hilkattir. Bu vatani Türklerin yaşayabileceği hale getiren Gazi Mustafa Kemaldir.

Bu mucizeyi nasıl yaptı? İnkılâp tarihi, bunu bizden sonraki nesillere söyleyecek... Benim bu küçük kitabım bugünü idrak eden ve Mustafa Kemal’in yarattığı ihtilal içinde yetişen bir Türk muharririnin görüş ve duyularından bir parça, Mustafa Kemal’den bir damladır” (Morkaya, 1930: 57).

B. Cahit, her iki eserinde de tarihî kadroyu oluşturan kişiler karşısında açık bir tavır alır. Atatürk ve onun yanında yer alanları tebci ederken onun karşısında yer alanları şiddetli bir şekilde tahkir eder. Örnek verecek olursak: *Gazi Mustafa Kemal* adlı eserinde son Osmanlı hükümetinden “*korkak ve namert*” (Morkaya, 1930: 19) olarak bahseder. Millî Mücadele’nin karşısında duranları “*sarayda kirli ömürlerine zevk ve şehvet arayan ahlaksız Padişah ile mensuplarının iğvasına kapılmış cahiller, hapishaneden salıverilmiş çapulcular*” (Morkaya, 1930: 25) olarak nitelendirir. Şeyh Sait’ten “*Müritlerini karşısına yatırıp öküzler gibi bağırta bağırta ibadet ettiren bu cahil şeyh*” (Morkaya, 1930: 52) diye söz eder. *Atatürk’ün İki Cephesi*’nde Osmanlı yönetiminden bahsederken imparatorluğun yükseliş devrinde “*kof bir gurur*” ile yıkılış devrinde ise “*vehim ve rıyanın uyuşturucu*

ve öldürücü tazyiki” (Morkaya, 1939: 19) ile yönetildiğini söyler. Mecliste hilafetin kaldırılışı esnasında söz hakkı alan ve hilafetin devamını isteyen kişilerden “hocalar her zamanki gibi daracık beyinleri içinde mahpus kalan safsataları tekrar ediyorlar.” (Morkaya, 1939: 27) diye bahseder. Çerkes Ethem’i “adi bir çeteci” (Morkaya, 1939: 36) olarak tavsif eder. Bu ve buna benzer pek çok ifade, her iki eserin de son derece subjektif bir üslubu olduğunu göstermektedir. Bu, her iki eserin de değerini azaltan bir kusurdur.

Tarih de biyografi de konusunun açıklığa kavuşması için hadiselerin üzerinden bir zamanın geçmesini gereklilik olarak görür (Halkın, 1989: 58–59). Bu ilkeye dayanarak bu iki biyografiye bakılacak olursa Burhan Cahit, ilk eseri olan *Gazi Mustafa Kemal*’de böyle bir gerekliliği duymamıştır, denilebilir. Bu eser, henüz hayatta olan ve gerçekleştirdiği değişimlerin etkisi henüz devam eden bir şahsiyeti ele alır. Bu durum ise tarihî biyografide ele alınan konunun bütün açıklığıyla ortaya konmasına engel olmuş, eserin objektifliğini açıkça zedelemiştir. Zira Atatürk’ü Atatürk yapan inkılâplar sona ermemiş, Atatürk zamanının malı olmamıştır. *Gazi Mustafa Kemal* için söylediklerimiz, *Atatürk’ün İki Cephesi* için de geçerlidir. Eser, her ne kadar Atatürk’ün ölümünden bir yıl sonra yazılmış olsa bile, arada geçen zaman, tarih yazıcılığının yukarıda değinilen ilkesine uygun değildir.

Tarihte de tarihî biyografide de olguları, fenomenleri seçen, birleştiren, canlandıran, yorumlayan yazardır (Carr, 1996: 29–30). Onun için bu iki ifade vasıtasında da, objektiflik ilkesi tarafından sınırlandırılmış bir yorum unsuru rol oynar. Bu iki biyografide de Burhan Cahit, özellikle bir romancı olduğu için yorum unsurundan istifade etmiştir. Her iki eserde de bu imkân, yaşanmış hadiselerin şiddetini, zorluğunu vs. niteliklerini tecessüm ettirmek için mantık kurallarının dışına taşmayan bir tasarruf şekli olarak kullanmıştır. Bu durum şeklin bir gereğidir.

Tarih de tarihî biyografi de didaktik gayeler için kaleme alınan eserlerdir (Kütükoğlu, 1998: 4–5). Burhan Cahit, bu ifade tarzının didaktik bir gaye güttüğünün farkındadır. O, yazdığı eserlerin iki temel gayeye hizmet etmesi emelindedir. Bunlardan ilki, Atatürk’le ilgili yazılacak tarihlere bir zemin hazırlamaktır. Burhan Cahit *Atatürk’ün İki Cephesi* adlı eserinde bunu şöyle ifade eder: “*Bu eser büyük inkılâbçının hayatını yazacak yarının tarihçisi için küçük bir kalem tecrübesi olabilir. Onun devrini yaşamış ve onun eserlerini yakından görmüş olmanın verdiği gurur bana böyle bir tecrübeye girişmek cesaretini vermiştir*” (Morkaya, 1939: 7).

Diğeri ise Türk gençliğinde bir millî tarih şuuru uyandırmaktır. Burhan Cahit, bu iki biyografik eseri tanıtırken de belirttiğimiz gibi eserleriyle Türk gençliğinde millî bir tarih bilinci oluşturmak amacındadır. İstisnasız her iki eser de bu niyetin ürünüdür, bu amaca hizmet etmesi için yazılmıştır. Biz bu tavrı, zamanın üç boyutunda yaşayan, geçmişe şimdiki yönetmek, geleceği şekillendirmek için yönelen insanın (tarihsel varlığın) varlık şartı olarak yorumluyoruz. Burhan Cahit, son derece sathî de, subjektif de olsa bu iki eseriyle insanın ancak zamanın üç buutuyla ilişki kurarak varlığını sürdürebileceğini Türk gençliğine anlatma gayesindedir.

Bu iki dar hacimli biyografinin dikkatlerden kaçmayan müşterek noktası ise tarihî fenomenleri çok yüzeysel bir bakış açısıyla ele almış olmasıdır. Yine her iki eserde de psikolojik, sosyo-psikolojik bir derinlik yoktur. Bu durum, aynı şeylerin farklı eserlerde sık sık tekrarlanmasına, dolayısıyla anlatımda tekrardan kaynaklanan bir tek düzeliğe sebep olmuştur. Eserlerin dikkat çeken bir diğer müşteregi ise her iki eserin de birçok fotoğrafla süslenmiş olmasıdır. Bu durum, anlatılanların hem fotoğrafla belgelenmesini sağlamış, hem de tecessümünü kolaylaştırmıştır. Ancak bu fotoğrafların dar hacimli eserlerin sayfa sayısında önemli bir artışa da neden olduğunu söylemek zorundayız.

İnkılâp serisinin “2, 3, 4” numaralı eserleri, *İzmirin Romanı*, *Gazinin 4 Süvarisi*, *Mudanya*, *Lozan*, *Ankara* birer tarih çalışmasıdır. Bu eserlerden *İzmirin Romanı*, Millî Mücadele’nin garp; *Gazinin 4 Süvarisi* ise güney cephesindeki teşkilatlanışını ve pek çok imkânsızlığa rağmen kendisinden kat kat güçlü kuvvetlerle mücadelesini hikâye eden birer tarih kitabıdır. *Mudanya*, *Lozan*, *Ankara* ise cumhuriyetin ilk on yılında gerçekleştirilen siyasî ve sosyal inkılâpların tarihidir.

Bilindiği gibi tarih, geçmişte yaşanan hadiseleri vesikalara dayanarak ve kronolojiyi göz önünde tutarak objektif bir şekilde anlatan disipline denir (Carr, 1996: 25). Bu tanım göz önünde tutularak bu üç esere bakılacak olursa:

Burhan Cahit, tarihî biyografilerinde olduğu gibi bu üç eserinde de anlatıklarını tarihî vesikalardan yaptığı alıntılarla desteklemiştir. *İzmirin Romanı*’nda bu maksatla bilhassa garp cephesi komutanlarından ve Kuva-yı Milliye’nin garptaki teşkilatlanmasında önemli bir rol oynayan Kâzım Karabekir Paşa’nın hatıralarından pek çok alıntı yapmıştır: “*Bu heyecanlı günlerde İzmirde mezunen bulunan Millet Meclisi Reisi Kâzım Paşa, şehrin o ana baba günlerini hatıratında şu satırlarla anlatır:*” (Morkaya, 1931: 12); “*Kâzım Paşa hatıralarında bu vak’adan bahsederken şu hakikati kaydetmişlerdir:*” (Morkaya, 1931: 48); “*Kâzım Paşa hatıralarında millî inkılâp tarihine geçecek şu satırları dikkatle okuyalım. (...) Kâzım Paşanın bu sözünü Türk gençliği ve Türk milleti unutmasın.*” (Morkaya, 1931: 73).

Burhan Cahit, aynı eserde ayrıca pek çok kez devir komutanlarının raporlarına gönderme yapar: “*İzmir’in işgali İzmir Jandarma komutanının bugünün vak’alarını zapteden şifre raporundan şu satırları alıyorum:*” (Morkaya, 1931: 16); “*Jandarma kumandanının ikinci raporundan alıyorum:*” (Morkaya, 1931: 18); “*Müfreze kumandanı Halit Beyin (Beyazıt meb’usu) 3 temmuz 335 tarihile Kâzım Paşaya yolladığı rapor:*” (Morkaya, 1931: 35); “*Yunan’lıların bu namerdane hareketlerini şu rapor izah ediyor:*” (Morkaya, 1931: 39); “*Anzavur, Kâzım Paşanın dosyalarında aslı olan şu tarihî vesikada şöyle saçmalyor (...) [Anzavur’un bu saçma ve ifadesi bozuk yazısı aynen muhafaza edilmiştir]*” (Morkaya, 1931: 69).

İzmirin Romanı’nda Kâzım Karabekir Paşa ile devir komutanlarının hatıra, konuşma ve raporlarından belge olarak istifade eden Burhan Cahit, *Gazi 4 Süvarisi* adlı eserinde ise Kılıç Ali Bey’in hatıralarına, konuşma ve raporlarına dayanır:

“Kılıç Ali Bey Elbüstan’a geldiği zamanki vaziyeti anlatırken hatıratında şöyle söylüyor:” (Morkaya, 1932: 15); “Kılıç Ali Bey hatıratında bu mühlik dakikayı şöyle ifade ediyor:” (Morkaya, 1932: 32); “Kılıç Ali Bey topun atışını şöyle anlatıyor:” (Morkaya, 1932: 50); “Fakat hadise maalesef onun tertip ettiği şekilde olmadı. Bu heyecanlı macerayı kendi lisanından dinleyelim:” (Morkaya, 1932: 52).

Mudanya, Lozan, Ankara adlı eserlerde ise bu iki eserdeki gibi bir belge kullanımı, hatıralara, konuşma veya raporlara gönderme yok denecek kadar azdır. Yazar bu eserinde birkaç defa Atatürk’ün Nutuk’una, birkaç kez de İsmet Paşa’nın konuşma ve sözlerine atıfta bulunur.

Tarihçi sınırlı da olsa objektif olmak zorundadır. Burhan Cahit, bu üç eserinde, tarihî biyografilerinde olduğu gibi bir ideoloji olan Kemalizm’in perspektifinden hadiselerle bakan, onun açılımlarına meşruiyet arayan bir yazar olarak belirir. Bu eserlerden özellikle *İzmirin Romanı*, diğer iki eserle mukayese edilmeyecek kadar subjektif ithamlarla doludur. *İzmirin Romanı*’nda Burhan Cahit, Millî Mücadele’nin yanında yer alanları tebci eder, onlardan benimseyen bir dil ve üslûpla bahsederken Millî Mücadele’nin karşısında yer alan Ahmet Anzavur, Gavur İmam gibi kişileri olumsuz sıfatlarla tavsif eder. Osmanlı hükümeti de bu sert üslûptan nasibini alır eserde. Örnek olarak Yunan ordusunun batı Anadolu’yu işgal edişini “*namerdane tecavüz*” (Morkaya, 1931: 15), “*namerdane hareket*” olarak nitelendirir. Aynı işgal karşısında bir şey yapamayan Ali Nadir Paşa’dan “*korkak ve kararsız*” (Morkaya, 1931: 17) olarak; Haşim Bey isimli bir mutasarrıftan “*İzmir valisi gibi işgali kabul eden namertlerden birisi*” (Morkaya, 1931: 21) diye bahseder. Anadolu’da direniş hareketini engellemek isteyen İstanbul hükümetinin isteğini “*budalaca ve nankörce*” (Morkaya, 1931: 33) olarak ifadelendirir. Osmanlı dâhiliye nazırı olan Adil Paşa’dan “*cahil ve vatansız adam*” (Morkaya, 1931: 46) olarak söz eder. Gavur İmam’ı “*kara cahil*” (Morkaya, 1931: 61); Anzavur’u “*cahil bir mahluk*” (Morkaya, 1931: 69) olarak niteler.

Aynı subjektif dil ve üslûp, *Gazinin 4 Süvarisi*’nde ve özellikle *Mudanya, Lozan, Ankara*’da da devam eder. Burhan Cahit, *Gazinin 4 Süvari*’nde Osmanlı devleti için “*Osmanlı devleti yedi yüz yıl kendi kendini yedikten ve nihayet büyük harbe girip birkaç milyon Türk’e kıydıktan sonra silahını, şerefini, Avrupa devletlerine bırakmış, mirasına konduğu Bizans’ın mezarında tarihe karıştıyordu.*” (Morkaya, 1933: 9) der. Osmanlı karşısındaki olumsuz tavır, *Mudanya, Lozan Ankara*’da ise “*değil harpten sonra silâhsız, kuvvetsiz kalan Osmanlı hükümetinde hatta bu devletin Arabistana, Rumeliye, Trablusgarbe hâkim olduğu devirlerde bile şerefli ve emrî nehye kadir bir cephesi yoktu*” (Morkaya, 1933: 17); “*Türk milletini asırlarca dinî efsanelerle uyuşturan Osmanlı sarayı (...)*” (Morkaya, 1933: 20); “*Yüzlerce yıl kanı boğulmuş bir sülâlenin deli, aptal, şımarık ve azgın oğulları elinde kanı, canı israf edilen, nihayet bir tek saray saltanatı uğruna, şerefi, namusu Avrupa devletlerine peşkeş çekilen Türk milletini (...)*” (Morkaya, 1934: 38); “*Osmanlı devleti ismi, cismi, teşkilâtı ile acaip bir siyasî teşekküldü.*” (Morkaya, 1934: 55) gibi cümlelerle ifade edilir. Her iki eserde de pek çok subjektif ifade vardır.

Mesela *Gazinin 4 Süvarisi*'nde düşmanlara yardım edenler "nankör"likle itham edilir: "Buna mukabil bir çıyan başı gibi milli davaya ihanet edenler de vardı (...) Fransız zabıtlarına evlerinde ziyafetler veren bazı nankörler de vardı." (Morkaya, 1933: 18). Özellikle *Mudanya, Lozan, Ankara*'da alıntılıdığımız "Çerkes Ethem'in murdar ve bayağı ihanetindeki şenaate Yunanlılar bile iğrendiler ve bu sefili (...)" (Morkaya, 1933: 27); "İsmet Paşa yeni Türk devletini bu eski ve kirlili mirasın pürüzlerinden (...)" (Morkaya, 1933: 30); "Türkiye Cumhuriyeti laik bir devlet olarak kuruldu ve asırlarca milletin vesayetini ellerinde tutan, bu suretle halkı cahil, korkak, beceriksiz bırakan hocaların körletici faaliyetine nihayet verildi." (Morkaya, 1934: 45); "Bugün bize bu hayreti veren fes (...) bir püsküllü bela idi." (Morkaya, 1933: 51); "tekkelerin miskin bir dervişi" (Morkaya, 1933: 57); "(...) milletin asırlarca kafasını örümcek ağına çeviren bu bela (...)" (Morkaya, 1933: 62) gibi cümleler, bu iki eserde de dil ve üslubun açıkça subjektif öğeler içerdiğini gösterir.

Bu üç eser de didaktik bir gaye için kaleme alınmıştır. Bu gaye ise serinin diğer eserleri olan tarihî biyografilerde olduğu gibi Türk gençliğine bir tarih şuru kazandırmaktır. Burhan Cahit bu gayesini *İzmirin Romani*'na yazdığı önsözde belirttiği gibi eserinin sonunda da aynı niyetini "İzmir misakını asıl kahramanlarının lisanından alıp vatan gençliğine şu satırlarımla anlatmak yirmi yıllık tahrir hayatımın en mesut bir hadisesini teşkil ediyor. Türk genci bu macera romanı değil, kendi milletinin hakikî bir macerasıdır. Oku." (Morkaya, 1931: 79) cümleleriyle ifade eder.

Aynı gaye, benzer cümlelerle *Gazinin 4 Süvarisi*'nde de ifade edilir. Burhan Cahit eserini yazış sebebini "Bu eserim Türk evlatlarına Şark tarihini yapan Türk kıyam ve ihtilalinin çöl kapılarında Ermeni çetelerine ve Fransız ordularına indirdiği kanlı pençenin macerasını anlatacaktır." (Morkaya, 1932: 11) der. Bu niyetini *Mudanya Lozan Ankara*'da ise "Bugünün genç Türk evlatları, bu küçük fakat tehlike, heyecan, mahrumiyet ve nihayet mücadelenin mahsulü olan cumhuriyetin on yıllık tarihini iliklerine kadar ezberleyeceklerdir. (...)"

Bu kitabı Türk gençliğine, bugünkü Türk nesline dünü yaşayamayan bugünkü Türk çocuklarına inkılâbın on yıllık bir macerası, cumhuriyetin canlı bir tarihi olmak üzere yazdım." (Morkaya, 1933: 14) cümleleriyle ifade eder.

Bu beş eserin şahıs kadrosunu, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Atatürk ve diğerleri olarak iki gruba ayırabiliriz. Mustafa Kemal Atatürk, *Atatürk ve İki Cephesi* ve *Mudanya, Lozan, Ankara*'da eserlerin hem merkezî kişisi, hem konusudur. Burhan Cahit bu eserlerinde Atatürk'ü askerî, siyasî ve içtimaî dehasıyla ayrı ayrı tanıtmış; onu, yıkılan bir imparatorluktan yeni bir devlet çıkaran bir kahraman olarak yüceltmıştır. Kadroyu oluşturan diğer kişiler grubunda ise İsmet Paşa, Kâzım Karabekir Paşa, Kılıç Ali Bey, İzmir mebusu Celâl Bey ve Binbaşı Hamdi gibi komutanlar yer alır. Bu kişilerden Kâzım Karabekir Paşa, *İzmirin Romani*'nda; Kılıç Ali Bey, *Gazinin 4 Süvarisi*'nde merkezî kişilerdir. İsmet Paşa, Lozan görüşmelerindeki gayretleriyle *Mudanya, Lozan, Ankara*'da kısa bir bölümde bahsedilen kişidir. İzmir mebusu Celâl Bey, *İzmirin Romani*'nda; Binbaşı Hamdi ise *Gazinin 4*

Süvarisi'nde ikinci dereceden isimler olarak sunulur. Eserlerde Atatürk de dâhil olmak bu kişilerin vurgulanan müştereklerini; askerî ve siyasî deha sahibi oluşları, uğruna ölümü bile göze alacak kadar vatansever oluşları, pek çok insanî yüksek değer yönünde tavır takınmış, yapıp etmeleri yüksek değerler tarafından idare olunan kişiler olarak tespit edebiliriz.

Bu beş eser, Burhan Cahit üzerine yazılacak biyografi ve monografilerde yazarın Türk tarihine bakışını, tarihî şahsiyetler hakkındaki görüşlerini, inkılaplar bahsindeki düşüncelerini tespit etmek için birer vesika olarak kullanılabilir nitekimdir. Nitekim bu beş eser, tarih araştırmalarında birer vesika olarak kullanılmıştır (Çil, 1990).

Fethi Naci, Kurtuluş Savaşı'nı konu alan romanlardan çoğunun bu savaşı yaşamayanların araştırmalarına dayanılarak yazılan romanlar olduklarını söyler (Naci, 1990: 139). Biz bu hükmü bir tarih yazarı olarak Burhan Cahit için de kullanabiliriz. Zira Burhan Cahit, askerlik vazifesini yapmamış, herhangi bir savaşa katılmamış; yaşamını, cephe gerisinde yani İstanbul'da geçirmiş; bu sebepten dolayı 1946 seçimlerinde elde ettiği milletvekilliğini kaybetmiş bir yazardır (Öcal, 2003: 12–17). Dolayısıyla bu beş eser de özellikle askerî mücadeleyi cephe gerisinde takip etmiş bir kalemin ürünüdür.

Alemdar Yalçın ise Millî Mücadele'yi anlatan birçok roman yazılmış olmakla birlikte bu romanların olay ağırlıklı olduklarını, bu eserlerde titiz bir gözleme ve psikolojik tahlile rastlanmadığını söyler. Burhan Cahit içinse, yazarın 1930'lu yıllarda yayımlanan birçok eserini göz önünde bulundurarak, "*acele*" yazılmış sanat kaygısı olmayan eserler ortaya koyduğunu söyler (Yalçın, 1998: 176). Bu tespit, tek tek tanıttığımız ve ortak hususiyetlerine temas ettiğimiz beş eser için de geçerlidir. Burhan Cahit, bu beş eserinde de "*acele*" etmiş; eserlerin gerek dil ve üslubuna, gerekse iç derinliğine itina göstermemiştir.

Bütün bunlara rağmen Burhan Cahit, sözünü ettiğimiz eserlerinde, tarihsel bir varlık olarak karşımıza çıkar. Tarihsel varlık olarak insan, zamanın üç butuyla ilişkide olan, şimdi ile geçmiş ve gelecek arasında ilişki kuran bir varlıktır (Mengüşoğlu 1988: 142). Bu, insan olmanın varlık şartlarından birisidir. Burhan Cahit, bu eseriyle tarihsel varlığın varlık şartını yerine getirmeye; yakın geçmişe damgasını vuran şahsiyetlerin şahsında tebcil ettiği vazife şuuru, fedakârlık, sadakat, bir ülkü uğruna mücadele gibi değerleri hâle taşıyıp bu değerler etrafında geleceği şekillendirmeye çalışan bir yazar olarak görünmektedir.

KAYNAKLAR

- CARR, Edward Hallet, 1996, **Tarih Nedir?**, (çev.: Misket Gizem Gürtürk), İstanbul: İletişim Yay.
- ÇAYCI, Abdurrahman, 2002, **Gazi Mustafa Kemal Atatürk -Millî Bağımsızlık ve Çağdaşlaşma Önderi, Hayatı ve Eseri-**, Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yay.
- ÇİL, Adalet Ergenekon, 1990, **Cumhuriyetin İlk Yıllarında Toplumsal Değişim ve Burhan Cahit Morkaya**, İstanbul, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- HALKIN, Leon-E., 1989, **Tarih Tenkidinin Unsurları**, (çev.: Bahaeddin Yediyıldız), Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay.
- KÜTÜKOĞLU, Mübahat S., 1998, **Tarih Araştırmalarında Usûl**, İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı.
- MENGÜŞOĞLU, Takiyettin 1988, **İnsan Felsefesi**, İstanbul: Remzi Yayınları.
- MORKAYA, Burhan Cahit, 1930, **Gazi Mustafa Kemal**, İstanbul: Kanaat Kütüphanesi, 77 s.
- , 1931, **İzmirin Romanı**, İstanbul: Hamit Matbaası, 79 s.
- , 1932, **Gazinin Dört Süvarisi**, İstanbul: Kanaat Kütüphanesi, 94 s.
- , 1933, **Mudanya, Lozan, Ankara**, İstanbul: Kanaat Kütüphanesi, 85 s.
- , 1939, **Atatürk'ün İki Cephesi**, İstanbul: Kanaat Kitabevi, 63 s.
- NACİ, Fethi, 1990, **100 Soruda Türkiye'de Roman ve Toplumsal Değişim**, İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- ÖCAL, Oğuz, 2003, **Burhan Cahit Morkaya'nın Harf İnkılâbına Kadar Yayınladığı Romanları Üzerine Bir İnceleme**, Kırıkkale, Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- YALÇIN, Alemdar, 1998, **Sosyal ve Siyasal Değişimler Açısından Cumhuriyet Dönemi Türk Romanı**, Ankara: Günce Yay.

This document was created with Win2PDF available at <http://www.win2pdf.com>.
The unregistered version of Win2PDF is for evaluation or non-commercial use only.
This page will not be added after purchasing Win2PDF.